

ŽEMAITUKŲ ARKLIŲ AUGINTOJŲ ASOCIACIJA
LIETUVIŲ SKALIKŲ AUGINTOJŲ SĄJUNGA
LIETUVOS SVEIKATOS MOKSLŲ UNIVERSITETO
VETERINARIJOS AKADEMIJA
ŽEMAIČIŲ DAILĖS MUZIEJUS

NACIONALINIŲ VEISLIŲ IŠSAUGOJIMO AKTUALIJOS: ŽEMAITUKAI IR LIETUVIŲ SKALIKAI

MOKSLINIS – PRAKTINIS SEMINARAS

PLUNGĖ, 2012 M. BALANDŽIO 28 D.

SEMINARO RENGĖJAI

Žemaitukų arklių augintojų asociacija
Lietuvių skalikų augintojų sąjunga
Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademija
Žemaičių dailės muziejus

RĖMĖJAI

Žemaičių kultūros draugijos Plungės skyrius „Gondinga“
Plungės rajono savivaldybės Žemės ūkio skyrius
UAB Plungės kooperatinė prekyba
Plungės rajono medžiotojų ir žvejų draugija
Klubas „Oginskių dvaro bičiuliai“

INFORMACINIAI RĖMĖJAI

„Plungė“
„Žemaitis“
„Plungės žinios“
„Žemaičių saulutė“

Žemaičių dailės muziejus
Kunigaikščio M. Oginskio rūmai
Parko g. 1, Plungė LT-90117
Informacija
8 448 57643; + 370 687 58487; jolantaskurd@gmail.com

Į Lietuvą vėl atėjo pavasaris. Ryški metų laikų kaita, rami, saugi ir derlinga žemė, vandens telkinių gausa – tai tik keletas Lietuvos geografinių bruožų. Neretai pamirštame, kad gyvename palaimintame krašte, turtingame tokių dalykų, apie kuriuos kitos tautos gali tik pasvajoti. Be brangintinų gamtos duotų dovanų, galime didžiuotis savo tautos sukurtais bei iš kartos į kartą saugotais fondais, visų pirma gyvuoju paveldu – seniausiomis nacionalinėmis gyvūnų veislėmis, kurios lydi lietuvius per visą tautos istoriją, tai – žemaitukai arkliai, skalikai šunys, šėmos ir baltnugarės karvės, vietinės su karoliukais kiaulės, vištinės žąsys, šurkščiavilnės avys. Visi šie gyvūnai buvo reikalingi ir savi mūsų protėviams, tačiau šuo ir žirgas nuo neatmenamų laikų turi ypatingą ryšį su žmogumi. Neatsitiktinai ir rašytiniuose šaltiniuose pirmiausia paminėti mūsų žemaitukai žirgai, kiek vėliau – skalikų veislės šunys. Galvijams ir kitiems gyvuliams buvo skiriama mažiau dėmesio. Ir tik paskutinį šimtmetį Lietuvos žemės ūkis plėtojosi pieno galvijininkystės, kiaulininkystės ir paukštininkystės kryptimi.

Šis laikmetis teikia žmonėms plačias pasirinkimo galimybes. Pasaulyje yra beveik 300 arklių veislių ir beveik 400 – šunų veislių. Daugelis užsienio valstybių labai daug dirba ne tik išvedinėdamos naujas veisles, bet ir ieškodamos joms rinkų tiek savo šalyje, tiek už jos ribų. Tačiau daugel šalių yra negrįžtamai praradusios senąsias veisles. Išsaugoti nacionalines veisles tokias, kokios jos buvo šimtmečiais ir rasti joms pritaikymą šių dienų visuomenės gyvenime yra ir mokslas, ir menas, ir, žinoma, atsakingas selekcinis, švietėjiškas, vadybinis darbas. Lietuvos senosios veislės yra unikalios ir šiuo metu labai negausios, todėl būtų amžiaus nusikaltimas „išmesti“ jas į žiaurią konkurencinę kovą, kol jos tam nėra paruoštos. Šio seminaro bei leidinio užduotis yra pažvelgti į žemaitukus ir lietuvių skalikus būtent iš tos – istorinės tautinės pozicijos, gilinti visuomenės žinias apie senųjų veislių reikšmę, išsaugojimo svarbą bei šio darbo subtilumą, skatinti atsisigręžti į tai, ką turime šalia brangaus širdžiai ir į tai, kas mus išskiria iš kitų, būtent – tautinį paveldą, mūsų protėvių per šimtmečius kurtas veisles ir giliai širdyse glūdinčią meilę visai gyvajai ir negyvajai kūrinijai.

Žemaičių dailės muziejuje 2012 m. balandžio 28 d. surengtas mokslinis praktinis seminaras „Nacionalinių veislių, žemaitukų žirgų ir lietuvių skalikų, išsaugojimo aktualijos“, skirtas Raseinių žemaitukų veisimo draugijos Plungės dvare įsteigto pirmojo oficialaus Lietuvoje žirgyno (veikusio 1883–1890 m.) 130-osioms metinėms ir Žemaitukų arklių augintojų asociacijos 15-osioms įkūrimo metinėms paminėti.

PROGRAMA

- 10.00 – 10.30 Svečių registracija
10.30 – 11.00 Seminaro atidarymas
- 11.00 – 12.00 **I POSĖDIS**
Moderatorė Dr. Rūta Šveistienė
LSMU Gyvulininkystės institutas
Žemaitukų arklių augintojų asociacija
- 11.00 – 11.20 Remigijus Jėčius
Lietuvių skalikų augintojų sąjunga
Šuns paruošimas medžioklei ir sužeistų žvėrių
paieškai
- 11.20 – 11.40 Dr. Jūratė Kučinskienė
LSMU Veterinarijos akademija
Porų parinkimas atsižvelgiant į giminingumą –
būtinybė,
siekiant užtikrinti lietuvių skalikų veislės stabilų ir
sveiką genofondą
- 11.40 – 12.00 Kavos pertrauka
- 12.00 – 13.00 **II POSĖDIS**
Moderatorė Dr. Valė Macijauskienė
LSMU Gyvulininkystės institutas
Šiaulių universitetas
Žemaitukų arklių augintojų asociacija
- 12.00– 12.20 Vida Girininkienė
Žemaitukų arklių augintojų asociacija
Rietavo žemaitukų veisimo skatinimo draugijos
įsteigimo teoriniai aspektai
- 12.20 – 12.40 Doktor. Tomas Petreikis
Vilniaus universiteto Knygotyros ir
dokumentotyros institutas)
Žemaitukai žemės ūkio parodose iki 1915 m.

- 12.40 – 13.00 Mindaugas Sekmokas
Žemaitukų arklių augintojų asociacija
Knygos „Gyvi žemaitukai – gyva Lietuva“ pristatymas
- 13.00 – 13.45 Pietų pertrauka
- 13.45 – 15.00 **III POSĖDIS**
Moderatorius Prof. Dr. Paulius Matusevičius
LSMU Veterinarijos akademija
- 13.45 – 14.05 Dr. Valė Macijauskienė
LSMU Gyvulininkystės institutas
Šiaulių universitetas
Žemaitukų arklių augintojų asociacija
Žemaitukų veislė praeities, dabarties ir
ateities dimensijose
- 15.05 – 14.25 Stasys Svetlauskas
Žemaitukų arklių augintojų asociacija
Žemaitukų veislės atkūrimas ir pasiūlymai ateičiai
- 14.25 – 14.45 Dr. Rūta Šveistienė
LSMU Gyvulininkystės institutas
Žemaitukų vertinimo svarba šiandieninėje selekcijoje
- 14.45 – 15.00 Pasisakymai ir diskusijos
- 15.30 16.30 **Žemaitukų ir lietuvių skalikų apžiūra**
Išvyka į ūkininko Vidmanto Gendvilo ūkį
Noriškių k., Plungės r.

ŠUNS PARUOŠIMAS MEDŽIOKLEI IR SUŽEISTŲ ŽVĖRIŲ PAIEŠKAI

Šuns reikšmė medžioklėje

Instinktas, gera klausa, didelis greitis, ištvėrmė ir aistra medžioklei bei geras selekcinis darbas šunis padarė vienus iš geriausių medžiotojo ginklų bei pagalbininkų.

Šuo, nepaisant medžioklės būdo, padeda medžiotojui surasti žvėrį, stoja su juo į kovą, atlieka varovo funkcijas, padeda surasti gerai pasislėpusį ar sužeistą bei kritusį gyvūną.

Didžioji dauguma medžioklės būdų grindžiama naudojant medžioklinius šunis, o profesionali medžioklė be jų neįmanoma.

Medžioklinių šunų pagrindinės rūšys: laikos, skalikai, urviniai, paukštiniai ir pėdsekiai.

Jaunam medžiotojui renkantis šunį reiktų pasidomėti tuo, kam vienokie ar kitokie šunys yra išvesti ir kokią medžioklę propaguoja pats medžiotojas, nes geriausias savybes ir norimą rezultatą šuo parodys tik savoje sferoje. Tad prieš įsigyjant šunį reikia labai domėtis, nes po to nebebus laiko.

Tik tinkamai dresuojant, šeriant ir prižiūrint šunį galima tikėtis gerų medžioklės rezultatų.

Bendri reikalavimai šuniui

- šuo turi būti paklusnus,
- neturi rodyti agresijos medžiotojams,
- nebūti agresyvus su kitais šunimis,
- nebijoti šūvio,
- mokėti susirasti šeimnininką,
- būti darbštus.

Šūvio baimė

Medžioklinis šuo turi ramiai reaguoti į šūvį. Kaip to išmokyti? Svarbiausia yra neišgąsdinti augintinio pirmu šūviu. Šūvio baimė gali būti tiek įgimta, tiek ir įgyta. Kartą išsigandęs šuo gali būti visam laikui netinkamas medžioklei. Todėl labai svarbu pratinti savo šunį prie šūvio garso pamažu. Reikia taip paruošti šunį šūviui, kad šis garsas jam teiktų teigiamas emocijas.

Šuns mokymas apsieiti su šernu

• Pirmoji šuniuko pažintis su šernu gali vykti, kai jam sukanka 4–5 mėnesiai, suteikiant galimybę apuostyti, palaižyti sumedžiotą gyvūną. Pernelyg dažnai mokant šunį, bet neparodant jam galutinio rezultato (gyvūno paėmimas), subrendus šuniui, rezultatas gali būti atvirkščias. Mokymai turi vykti sistemingai: jaunam šuniui reikia pradėti mokytis su panašaus amžiaus šernu.

• Įleidus šunį reikia jam leisti koki pusvalandį paloti, paanalizuoti jauno šerno elgesį, manieras, kad šuo išmoktų pagarbos gyvūnui ir saugaus elgesio. Svarbiausia, nepersistenkite pirmą kartą. Paūgėjusį šunį gerai koki kartą įleisti prie didesnio šerno bei keleto mažesnių su patyrusiu šunimi. Instinktų vedamas šuo matys, kaip patyręs šuo atsargiai elgiasi su dideliu ir mieliau renkasi mažesnį.

• Pamažu šuo įvertins savo galią ir mokės pasirinkti sau tinkamą oponentą ir darbo stilių su juo. Tik ilgai vaikščiodami su šunimi tiek medžioklėje, tiek voljere, galėsite džiaugtis ir didžiuliu savo augintiniu. Pats šuo, net ir turėdamas geriausių genų, geru pagalbininku medžioklėje netaps. Geriausiu atveju šuo taps medžiotojas, o jūs - tik jo pagalbininkas, kuris jį nuveža į mišką bei po kelių parų parveža.

Šuns paruošimas sekti kraujo pėdsaku

• Kulka galėjo būti paleista skubotai ar skrisdama savo keliu kliudę keletą medžio šakų ir Jūsų išsvajotas trofėjus pabėgo į miško glūdumą. Apžiūrėję šūvio vietą radote kraujo, pavaikščiojote ratais, bet žvėries neradote. Tada prisiminėte, kad turite šunį. Paleidžiate jį. Šuo aplaksto pusę miško taip sukeldamas ant kojų ir gamtos apsaugos inspektorius, ir miegančius medžiotojus bokšteliuose. Po valandos grįžta, bet be laimikio. Kodėl? Juk šuo medžioklinės veislės ir turi nosį?

• Klaidinga manyti, kad pasiėmus medžioklinį šunį, kuris nėra mokytas sekti sužeisto žvėries pėdsakais, rezultatas bus teigiamas. Žvėries sekimas yra lėtas ir ramus darbas. O šuo, kuris įpratęs miške lakstyti palaidas ir vaikyti žvėris garso greičiu, tikrai per artimiausius 15 metrų pames kraujo taką. Ir bus tik atsitiktinumas, jei žvėries gulės už 20 m. Šuo jį ras. Bet tai ne tas rezultatas, kuriuo reiktų džiaugtis. Žvėries paieška apima ne tik 20 m, bet ir 200 m ir 2 kilometrus.

• Kaip dažnai treniruoti? Šuniuką su maistu galite treniruoti nuolat prieš jam duodami ėsti. Svarbu, kad šuo būtų alkanas. Su dirbtiniu pėdsaku užtenka kartą per savaitę. Šį elementą pamažu reiktų perkelti į tikrąją medžioklę.

• Kai pavyksta sumedžioti žvėrį Jums ar kolegai, nutempkite laimikį keliasdešimt metrų ir atsiveskite šunį tam, kad galėtumėte imituoti sužeisto

žvėries paiešką.

- Radę žvėrį niekada neleiskite šuniui jo draskyti. Šis įprotis vėliau bus sunkiai išgyvendinamas arba nebepakeičiamas. Aukštasis pilotažas – tai šuns pranešimas apie radusį žvėrį balsu arba grįžtant pas vedlį ir nuvedant jį link žvėries. Bet jei šuo radęs užsiims kailio lupimu, beliks tik viena išeitis – pirktis navigaciją.

DR. JŪRATĖ KUČINSKIENĖ

Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Veterinarijos akademija

PORŲ PARINKIMAS ATSIŽVELGIANT Į GIMININGUMĄ – BŪTINYBĖ, SIEKIANT UŽTIKRINTI LIETUVIŲ SKALIKŲ VEISLĖS STABILŲ IR SVEIKĄ GENOFONDĄ

Šuns sveikatingumui įtakos turi ir kilmė. Jau seniai įrodyta, kad kai kurios ligos yra paveldimos ir jos padažnėja giminingai poruojant individus. Dar XIX a. garsūs Europos veisėjai susidomėjo šunų grynakraujiškumo išlaikymu. Jie neturėjo jokių genetinių žinių (šis mokslas tik turėjo atsirasti), bet pastebėjo, kad poruojant giminingus individus pagal norimus požymius gaunamas laukiamas efektas. Šunis pradėjus registruoti, pasirodė, kad didžioji dauguma yra artimi vienas kitam (Sharp, 1999). Genetinėje terminologijoje inbrydingas yra giminingų individų tolimesnis veisimas. Kadangi visi grynakraujai veisliniai šunys yra kilę iš giminingų nedidelio skaičiaus „ikūrėjų“ šunų, sąlygiškai galima teigti, kad visi jie išvesti inbrydingo būdu (Kalinowski, 2000). Tam tikras inbrydingo lygis yra reikalingas norint išlaikyti norimus šuns požymius (Cough, 2004). Tačiau inbrydingas sumažina genetinę įvairovę veislės viduje, dėl to suprastėja palikuonių fizinė būklė: sumažėja gyvybingumas (išgyvenusių palikuonių skaičius), naujagimių svoris, vislumas (atvestų jauniklių skaičius) ir vaisingumas (susikergimo pasisekimas), rezistentiškumas ligoms, susilpnėja motinystės instinktai, sutrumpėja žindymo laikotarpis, atsiranda paveldimų ligų ir defektų, sutrinka medžiagų apykaita, pakinta elgesys (atsiranda baimė ir agresija) ir kt. (Pitcairn, 1995; Ruvinsky, 2001; Kalinowski, 2000). Labai giminingai išvestos linijos gali išmirti dėl prarasto sugebėjimo daugintis ir naujagimių nesugebėjimo išgyventi.

Kadangi veisėjai veisia šunis laikydamiesi standartų, jie gali neįvertinti inbrydingo laipsnio, kuris susidaro dėl blogo porų parinkimo (Smid, 2001). Taip atsitinka, kai intensyviai naudojamas norimas individas. Dažniausiai tai būna čempionai – ypatingai patinai, kuriuos įmanoma naudoti daug intensyviau nei kales ir susilaukti daug daugiau palikuonių. Veisimo specialistams svarbu įvertinti inbrydingą veislėje. Ribotoje šunų populiacijoje inbrydingas yra neišvengiamas. Be to, nepaisant pastangų inbrydingo išvengti, kiekvienas šuo turi didesnę nei nulį inbrydingo koeficientą, jei jo genealogija atsekta pakankamai toli (Cough, 2004).

Įvertinus Lietuvių skalikų kilmę nustatyta, kad naujoji Lietuvių skalikų

karta 100 proc. išvesta poruojant giminingus individus. Giminingumo koeficientas parodo, kiek tiriamas individas giminingas visai populiacijai. Šis rodiklis leidžia prognozuoti inbrydingo koeficiento didėjimą toliau veisiant tokius individus tarpusavyje. Kadangi giminingi visi Lietuvos skalikų individai, galima prognozuoti, kad toliau juos poruojant inbrydingo koeficientas didės. Tarp lietuvių skalikų su aukštu inbrydingo koeficientu nustatytas didelis vadų gaišimas, didesnis imlumas patogeniniams mikrobams bei diagnozuoti piktybiniai pieno liaukos navikai (Kučinskienė ir kt., 2008). Tam, kad lietuvių skalikų genofondas būtų išsaugotas stabilus ir sveikas, būtina veisimui parinkti poras, atsižvelgiant ne tik į eksterjero ir darbinės savybes, bet ir į jų giminingumą.

Literatūra

1. Cough A. & Thomas A. "Breed predispositions to disease in dogs & cats". Blackwell publishing, Oxford UK, 2004. P: 6–7,202–203.
2. Kalinowski S.T., Hedrick P. W. „Inbreeding depression in conservation biology“. 2000.9. P:54.
3. Kučinskienė J., V. Subačiūtė, J. Kvalkauskas, A. Kučinskas, A. Januškevičius, R. Jokubka // Lietuvių skalikų šunų kraujo morfologinių, biocheminių rodiklių bei šėrimo ir inbrydingo laipsnio veislėje įvertinimas, ISSN 1392–2130. Veterinarija ir zootechnika (Vet Med Zoot). 2008. T.44(66). P 56–61.
4. Pitcairn R. H. & Pitcairn S. H. „Dr. Pitcairns Complete Guide to Natural health for dogs&cats“. Rodale Press, Inc. Emmaus, Pensylvania 1995. P:116–119.
5. Ruvinsky A. & Sampson J. "The Genetics of the Dog". CABI Publishing, Wallingford UK, 2001. P:192–193, 462–463.
6. Sharp C.A. „The Downside of Inbreeding: It's Time For a New Approach“. First published in Double Helix Network News, 1999.
7. Smid J. „Increased Mortality in Rhodesian Ridgebacks: The Consequences of inbreeding Depression“. Department of Biology University of Ottawa, 2001. P:1–13.

RIETAVO ŽEMAITUKŲ VEISIMO SKATINIMO DRAUGIJOS ĮSTEIGIMO TEORINIAI ASPEKTAI

Žemaitukų veislės arklių (žemaitukų) išsaugojimas XIX amžiuje susijęs su Rietavo kunigaikščiu Irenejumi Oginskiu. Tikėtina, kad jis dalyvavo Varšuvoje įsteigtos Žemės ūkio draugijos veikloje. Prieš 1863-1864 metų sukilimą užsiėmė labai aktyvia politine veikla, ši draugija Lietuvoje turėjo daug narių ir šalininkų. Įdomu tai, kad ji pažangius ūkio skatinimo būdus siejo ir su kitais tikslais - išsilaisvinimu iš carinės priespaudos, baudžiosios panaikinimu. I. Oginskis dar 1835 m. savo dvaruose panaikino lažą, vystė švietimą, domėjosi valstiečių ūkiu, įsteigė žemės ūkio mokyklą. Jis pirmasis Sankt Peterburge leistame žurnale apie arklincystę (Žurnal konnozavodstva) 1860 m. pranešė apie šią nykstančią veislę, pažymėjęs, kad su šiuo išstvermingu arkliu lietuviai laimėjo pergalę prieš kryžiuočius ir todėl negalima leisti šiai veislei išnykti.

1863 m. Rietavo dvaro valdytojai buvo įtariamai rėmę sukilėlius, jiems atidavę dvaro kasos pinigus, 10 arklių ir 3 vežimus maisto. I. Oginskį, kuriam jau 1840 m. buvo siekta sudaryti politinę bylą, nuo didesnių nemalonumų ar tremties išgelbėjo tik mirtis 1863 m. lapkritį. Jei Varšuvos archyvuose rastume duomenų apie žemės ūkio draugijos dalyvius, žemaitukų išsaugojimo veiklą galėtume tirti ir politiniu aspektu.

Kadangi I. Oginskis suorganizavo pirmąsias žemaitukų parodas Rietave, iš čia ir atsirado pavadinimas – Žemaitukai rietaviečiai. Ir vėliau dokumentuose buvo rašoma: „Žemaičių arklių veislė, žinoma Rietavo arklio pavadinimu“. Po tėvo mirties Rietavą valdęs sūnus Bogdanas tęsė tėvo veiklą. Iš dokumentų aišku, kad žemės ūkio parodose Raseiniuose ir Rietave jau nuo 1870 metų dalyvavo žemaitukai. Kurį laiką labai aktyviai parodos organizuotos tik Rietave: 1876 m. rodyta 40 eržilų ir 13 kumelių, 1878 m. – 45 eržilai ir 22 kumelės, 1881 m. – 54 eržilai ir net 47 kumelės. 8-ojo dešimtmečio pabaigoje leidus Vakarų krašto bajorams steigti žemės ūkio draugijas, pradėta galvoti ir apie Žemaitukų draugiją. Apie tai dokumentų yra ir Sankt Peterburge, tačiau, sprendžiant iš to, kas yra Vilniuje, galima teigti, jog tokią draugiją planuota steigti Rietave.

Vis dėlto 1881 m. liepos 7 d. draugija įsteigta Raseiniuose arklių parodos metu, kurioje buvo eksponuojami 56 eržilai ir 27 kumelės. Iš čia ir pavadinimas – Raseinių žemaitukų veisimo skatinimo draugija. Tos draugijos dokumentuose apie lietuvių žirgų pergalės nekalbama, draugijos

tikslu pasirinktas žemaitukų išsaugojimas nuo visiško išnykimo. Minėtame žurnale 1883 m. gegužę (Nr. 5) paskelbtame Bogdano Oginskio straipsnyje apie šios draugijos įsteigimą rašoma: „Be to, draugija, siekdama įvykdyti savo planus praktikoje, turi užsiimti jų teoriniu parengimu, taip sakant, parengti neapdorotą [t. y. teorinę – V.G.] medžiagą, o tik po to ją leisti į eigą“. Kas tai yra? Išlikusios knygos punktuose instrukcijos apie arklių kergimus, žirgyno steigimą liudija tokio darbo eigą. Bene įdomiausia jų yra žemaitukų eržilų laikymo instrukcija. Apskirtyse, kur buvo draugijai priklausiusių žemaitukų eržilų, buvo paskirti prižiūrėtojai, kuriems taip pat buvo parengtos instrukcijos.

Iš dokumentų bei susirašinėjimo galima spręsti, jog norėta žemaitukus veisti visoje Lietuvoje ir kartu juos stebėti bei tirti. Tačiau toks energingas Bogdano Oginskio ir Boleslovo Sakelio žemaitukų propagavimas, plintant kitoms, ypač greitam jojimui tinkančių žirgų veislėms, ne visiems buvo priimtinas. Didesnė dalis draugijos kanceliarinių dokumentų liko neužpildyta.

1890 m. liepą B. Oginskis pasitraukė iš Raseinių žemaitukų veisimo skatinimo draugijos ir tokios pat krypties draugiją įsteigė Rietave, kuri pavadinta Rietavo žemaitukų veisimo skatinimo draugija. Šios draugijos žirgyne Girėnuose 1891 m. buvo 23 žemaitukai, kurių visi vardai – lietuviški. B. Oginskis į šią veiklą įtraukė valstiečius, kurie turėjo patys išauginti veislinius arklius. To meto dokumentuose rasime daug valstiečių, auginusių žemaitukus ar dalyvavusių parodose, pavardžių. Draugijos žemaitukai buvo vežami į parodas Rusijoje ir Paryžiuje. Buvo parengta naujų instrukcijų, kanceliarinių knygų, kas liudytų rimtą požiūrį į žemaitukų veisimą ir populiarinimą.

Pagrindinė draugijos siela buvo Bogdanas Oginskis, su kurio mirtimi 1909 m. baigėsi Rietavo žemaitukų veislės arklių skatinimo draugijos veikla. Likę dokumentai, instrukcijos, protokolai, buhalterinės knygos liudija, jog šių arklių išsaugojimas ir veisimas buvo suvokiamas kaip būtinybė išsaugoti ne tik savo tautos genofondą, bet ir istorinę atmintį. Garsiojo polonezo ir LDK atkūrimo projekto 1811 m. kūrėjo Mykolo Kleopo Oginskio anūkas kaip niekas kitas galėjo suvokti, jog praeitis gyva ne tik paveiksluose, bet ir konkrečioje veikloje, kuri tuo metu buvo artima kūrybai.

ŽEMAITUKAI ŽEMĖS ŪKIO PARODOSE IKI 1915 M.

Žemės ūkio parodos carinės Rusijos valdymo metais Žemaitijoje buvo bene vienintelis legalus aukštosios kultūros renginys, vykęs provincijos miestuose. Žemės ūkio parodų paskirtis švietėjiška, jų metu pirmiausiai buvo pristatomi nauji išradimai, vietos meistrų darbai, pavyzdiniai žemės ūkio produktai ir gyvuliai. Žemaitukų atsiradimas žemės ūkio parodose buvo ne atsitiktinumas, o Rietavo kunigaikščių Oginskių sistemingo šios lietuviškos veislės populiarinimo išdava. Žemės ūkio parodų istorijos šaltiniai ne visi gerai išlikę, o dalis jų tyrėjui tiesiog buvo neprieinami. Todėl žemaitukų vieta šiame kultūros renginyje dar yra tikslintina, bet, nepaisant esamų spragų, įmanoma nubrėžti bendrąsias tendencijas.

Pirmą kartą žemaitukų veislės arkliai pasirodė 1860 m. Raseinių parodoje, kurią surengė Rietavo kunigaikštis Irenijaus Oginskis. Tada pirmą kartą vietos ūkininkai buvo apdovanoti už vietinės veislės žirgus. Po 1863–1864 m. sukilimo vykusios represijos ir I. Oginskio mirtis bei Šiaurės vakarų krašte galiojusi karo padėtis nesudarė tinkamų sąlygų atgaivinti šį kultūros renginį. Žemės ūkio parodas išjudino Raseinių apskrities dvarininkai su kunigaikščiais Bogdanu ir Mykolu priešakyje. Jie buvo tėvo pradėtų darbų tęsėjai. Pirmiausia B. Oginskis 1870 m. skyrė specialių lėšų (iš viso 200 rub.), jog būtų galima žemaitukus išskirti Raseinių žemės ūkio parodose. Tiksliai žinoma, jog Raseinių parodoje 1873 m. buvo apdovanoti 21, 1874 m. – 24 žemaitukai.

Vėliau iniciatyvos ėmėsi Rusijos gyvulių draugijos Rietavo skyrius (įkurtas 1873 m.), vadovaujamas prezidento Mykolo Oginskio. Ši draugija vykdė labai aktyvią žemaitukų populiarinimo veiklą, tad Žemės ūkio parodos buvo viena iš produktyviausių jų veiklos sferų. Rietavo skyrius surengė parodas: Raseiniuose 1875 m. (eksponuoti 97, apdovanoti – 21), Rietave 1876 m. ir 1878 m., Raseiniuose 1880 m. (eksponuoti 111), tais pačiais metais Šiauliuose (eksponuoti 7) ir Vydžiuose (prie Pakruojo; eksponuoti 62 žirgai). Rietavo kunigaikščių Oginskių iniciatyva įkurta Raseinių žemaitukų veisimo draugija Raseiniuose, 1882–1883 m. surengtos žemės ūkio parodos. Tolesnį parodų rengimą kurį laiką trukdė carinė valdžia, nepageidavusi aktyvios „lenkų“ kilmės dvarininkijos iniciatyvos. Nuo šios draugijos atskilę M. ir B. Oginskiai 1891 m. įkūrė Rietavo žemaitukų veisimo draugiją. Organizacija žemės ūkio parodas 1891–1893 m. surengė Varniuose. Paties M. Oginskio iniciatyva 1899 m. ir 1900 m.

žemės ūkio parodos kunigaikščio buvo surengtos Plungėje. 1902 m. mirus M. Oginskiui, žemės ūkio parodas dar rengė Rietavo žemaitukų veisimo draugija. Jos dar 1904 m. buvo surengtos Šatėse (prie Skuodo), Raseiniuose ir Rokiškyje. 1909 m. mirus Bogdanui Oginskiui, žemės ūkio parodas 1911 ir 1912 m. Plungėje surengė brolienė Marija Oginskienė.

Parodos paprastai apimdavo tik vieną apskritį, todėl rengtos keliose vietose. Organizacinis komitetas iš valstiečių reikalavo pažymų, jog eksponuojami arkliai yra pačių užauginti. Šiose Žemės ūkio parodose žemaitukai paprastai turėdavo savo varžymosi kategoriją, todėl jie buvo išskirtiniai parodų dalyviai ir pagrindinių prizų nugalėtojai. Žemaitijos dvarininkų iniciatyva rengiamos Žemės ūkio parodos atliko svarbų vaidmenį išsaugant žemaitukų veislės žirgus, nes valstiečiai savo naminius vietinės veislės arklius ėmė vis labiau vertinti.

DR. VALĖ MACIJAUSKIENĖ
Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Gyvulininkystės institutas
Šiaulių universitetas
Žemaitukų arklių augintojų asociacija

ŽEMAITUKŲ VEISLĖ PRAEITIES, DABARTIES IR ATEITIES DIMENSIJOSE

Kai Dievas tapo matomas ir atėjo žmonėms padėti, šie Jį nukryžiavo. Ir taip atsitinka ne kartą, kai Meilė bando atverti žmonių širdis ir praplėsti jų pasaulio suvokimo ribas. Vartotojiškai visuomenei Kūrėjas nėra reikalingas, nes reikšmingi vardai ir pavardės nemėgsta būti antraplaniai. Tačiau laiko ir gyvenimo tėkmė vienus vardus ištrina, kitus – nugludina. Evoliucijai yra svarbu tik tai, kiek tie vardai padėjo gyvybinei meilės energijai tekėti iš vienos kartos į kitą.

Viena iš tų gyvybinių lietuvių tautos gijų, tekančių per mūsų praeitį, dabartį ir ateitį, yra žemaitukai – žirgų veislė, sukurta baltiškosios pasaulėjautos laikais, protėvių išsaugota per marus ir karus šių dienų visuomenei. Tačiau patirtis rodo, kad ne visi tautiečiai turi aiškų suvokimą, ką su žemaitukais mes gavome iš praeities kartų ir kokią žinią per žemaitukus nusiųsime į ateitį. Nuoširdžiai trokštantieji susigražinti istorinę atmintį, žemaituką pažįstantieji, mylintieji, besidalijantieji bendrystės su juo džiaugsmu atsakymus randa savo širdyse. Randasi jose ir dėkingumas išėjusiems žmonėms už jų pastangas išsaugant mums neįkainojamą palikimą.

Kiti – ir, mūsų nelaimei, tokių žmonių globalioje visuomenėje daugėja – linkę žemaituką suvartoti kaip daiktą ir dar būna nepatenkinti, jei tas „daiktas“ nepateisina lūkesčių. Kiekviena lietuvių karta rinkosi iš naujo, kuo tikėti, kaip gyventi, ką perduoti savo vaikams. Renkamės ir mes. Kiekvienas asmeniškai ir bendrai kaip tauta. Kasdieną. Šių dienų aktualijos rodo, kad esame per daug susireikšminusi karta, todėl sunkiai atrandame būdus, kaip apginti savo žemę, vaikus ir vertybes. Pasiduodame skatinimams siekti greito rezultato čia ir dabar, užmiršdami, kad gyvenimą, jo spalvas ir laimę kuria ne rezultatas, bet, visų pirma, pagarbus, nuoširdus ir atsakingas santykis.

Augimas nusipelno laiko ir kantrybės. Tą mūsų protėviai žinojo, tuo gyveno ir perdavė mums gyvą istorinį vertybinį kodą – žemaitukus. Juose užkoduota visa lietuvių tautos istorija, tiek, kiek jos kartu lietuviai su žemaitukais patirta. Nesuklastota istorija, tikra. Be vardų ir pavardžių, bet nutiesianti kelius į tikrąjį savo tautos, jos prigimties, vertybių bei galių

pažinimą. Žemaitukai daug kam lieka neįminta paslaptis. Ir privalo tokie likti tiems, kurie stengiasi, kad to kodo neliktų. Arba liktų tik fizinis pavidalas, be dvasios ir tikrojo turinio. Neatsakingas mišrinimas su kitomis veislėmis, nepriežiūra, per dideli reikalavimai menkai treniruotiems žirgams, vien tik rezultato ir naudos siekimas sumenkina žemaituką, gali iškreipti jo prigimtį. Tokio žemaituko akyse atsispindi klausimas: KUR TU, TIKRASIS MANO ŠEIMININKE? Toks, apie kurį byloja mano istorinė atmintis, mano genai, esminė giliausioji mano prigimtis. Tas, kuris ateidavo pas mane prieš naktį užmesti į ędžias šieno – jis rūpinosi, kad nelikčiau alkanas ir ištroškęs. Tas, kuris palaimindavo mane per Jurgines, pradėdant ganiavą ir darbus, kuris nubraukdavo mano prakaito žymes ir paleisdavo laisvai ganytis, pats traukdamas naktigonės dainas. Man buvo taip saugu šalia jo. Kur tas mano žmogus, kuris po sunkių rudens darbų surengdavo man tikrą šventę – Arklio dieną – jis buvo dėkingas man. Jis mokėjo būti dėkingas. Savo gimusių kūdikį man pirmam atnešdavo apuostyti, pasidžiaugti savo laime – jis nesigėdijo savo jautrumo. Su manimi jis dalijosi duonos rieke, kartu mes kūrėme šventę kasdienybėje, kasdienybės šventę. Ir aš buvau toks laimingas, turėdamas mylintį šeimnininką.

Šiais metais minime Žemaitukų arklių augintojų asociacijos 15 metų sukaktį. Jau drąsiai skelbiame tautai – žemaitukų veislę nuo visiško išnykimo apsaugoti pavyko. Pavyko, nes ir šioje kartoje yra lietuvių, kurie, suvokę žemaituko kodą, atveria sau vartus į tikrąjį pažinimą, pažinimą iš esmės, nelaukdami įvertinimo. Nes jie žino, kad pats žemaitukas yra didžiausias atpildas ir dovana. Tas mažas žirgelis turi didelę jėgą ir apsaugą. Jis nepataikauja mūsų silpnėms, jis „nutarkuoja“ mūsų puikybę. Jis moko orumo, drąsos, ryžto, pusiausvyros tarp materialumo ir dvasingumo. Jis – mūsų pagalbininkas, draugas, mokytojas, lobis, patikėtas mūsų sąžinei ir atsakomybei. Ar mes tą lobį leisim iššvaistyti, menkinti, žaloti, ar jį su meile puoselėsime ir gausinsime, priklausys nuo mūsų kartos. Ar karta po mūsų žinos ką vertinti – irgi šių dienų uždavinys. Po kurio laiko gali nelikti rašytinių raštų, padarytų darbų, žinomų žmonių, bet žemaitukai turi išlikti ir pernešti ainių kartoms žinią apie tautos istoriją, garbę, ištikimybę, atsakomybę, kitas vertybes, be kurių negali būti nei išorinės, nei vidinės laisvės.

ŽEMAITUKŲ ARKLIŲ VEISLĖS ATKŪRIMAS IR PASIŪLYMAI ATEIČIAI

Apie žemaitukus tiek daug kalbėta ir rašyta, kad straipsnių tikriausiai yra daugiau negu pačių žemaitukų, o jų jau per 500. Toks pakankamai spartus didėjimas vyksta dėl įvairių priežasčių. Pirmoji yra ta, kad žemaitukas yra tautos žirgas, susijęs su Lietuvos buitimi ir kultūra, jį žmonės myli ir juo didžiuojasi. Antra, veislės išlikimu visą laiką rūpinosi valstybė ir jos institucijos bei pavieniai entuziastai. Trečia, tarpukaryje ir pokario metu veislės atkūrimas ir išsaugojimas buvo pavestas valstybiniam žirgynams.

1923 m. gegužės mėnesį buvo įsteigtas Plungės valstybinis žemaičių veislės arklių žirgynas. 1926 m. žirgynas sujungtas su Plungės (vėliau vyskupo Motiejaus Valančiaus) žemės ūkio mokykla. 1934 metais, kaip rašo Tomas Petreikis, visą Plungės dvarą kartu su žirgynu perėmė Krašto apsaugos ministerija. Tais pačiais metais žemaičių veislės arkliai iškelti į Gruzdžių aukštesniąją gyvulininkystės mokyklą, iš kurios besitraukdami vokiečiai 1944 m. išsivarė visus buvusius mokykloje žemaitukus (apie 120 žirgų). Veislės beveik neliko.

Sunkiausias ir kruopščiausias žemaitukų veislės atkūrimas pokario laikotarpiu prasidėjo 1949 m. įkurtame Vilniaus valstybiniame eržilų depe. 1959 m. į Vilniaus valstybinį eržilų depą buvo parvežtas Užventyje surastas 1942 m. gimęs eržiliukas, sąlyginiu vardu Erelis 3, ir jam buvo parinkta 10 kumelių. Šio etapo atkuriamasis darbas yra plačiai aprašytas knygoje – foto albume „Lietuviški žirgai“ 89–96 puslapiuose.

Žirgynų pagrindinis tikslas buvo ir yra išsaugoti esamų veislių genetinius išteklius, tobulinti esamas veisles, didinti žirgų skaičių, geriausias veislinius žirgus naudoti ne tik savame žirgyne, bet ir plačiai naudoti dvarininkų ir ūkininkų laikomoms kumelėms apvaisinti. Buvo įsteigti kergimo punktai.

Nors ir labai buvo populiarūs žemaitukai, jie negalėjo visiškai patenkinti kariuomenės, dvarininkų ir valstiečių ūkio poreikių. Visą laiką buvo norima turėti aukštesnį, gražesnį, labiau atitinkantį to meto poreikius žirgą. Kariuomenėje buvo vykdomos žirgų sporto rungtys atskirai tarp kareivių ir karininkų, nes gerokai skyrėsi žirgų kokybė. Dvarininkai ir stambesnieji ūkininkai turėjo vadinamuosius darbo arklius ir stabininius žirgus, kuriais važiuodavo į atlaidus, svečius, turgus ir kitus renginius. Tik kunigaikščiai Oginskiai ir dar keli bajorai reprezentaciniams važiavimams į karietas kinkydavo žemaitukus ir tuo didžiuodavosi.

Kaip matyti iš istorinių šaltinių, vystantis pramonei, transportui ir žemės ūkiui, mūsų garbingas, nusipelnęs kovų žirgas – žemaitukas – buvo pasmerktas išnykti. Ir jeigu jų išlikimu būtų nesirūpinusi valstybė, žirgynų vadovai ir nemažas būrys entuziastų, žemaitukai, kaip ir nemažas kiekis kitų pasaulio vietinių arklių veislių, būtų išnykę.

Prie žemaitukų veislės išsaugojimo svariai prisidėjo organizuojamos parodos, kurių organizatoriai ir iš dalies rėmėjai buvo kunigaikščiai Oginskiai ir jų draugai, veisimo draugijų valdybų nariai. Kaip matyti iš to meto spaudos, parodose žemaitukus nustelbdavo kitų veislių žirgai. Kaip savo straipsnyje rašo Vida Girininkienė: „(...) valsčionys galės pasigirti savo arkliais, visame sviete žinomos žemaitiškos veislės.“ Kiek vėliau apie tą parodą laikraštyje „Lietuva“ rašė: „Puikiausiai išrodė sugabenti arkliai, čia buvo arabiškos, angliškos, lenktynių, maišytų arabiškos ir angliškos veislių arklių, daugiausia buvo matyti tinkančių į darbą gražių arklių žemaitiškos veislės. Jų daugiausiai šitos veislės atvedė patsai parodos sumanytojas kunigaikštis Oginskis.“ Parodos vyko atskirose apskrityse ne mažiau kaip kartą per metus. Įdomu pažymėti, kad Rietavo draugija labai daug dėmesio skyrė parodoms, kuriose buvo ir žemaitukų. Būtina sąlyga visiems be išimties parodų dalyviams buvo pačių išauginti arkliai. Valstiečiai turėjo pristatyti pažymėjimus iš valsčių valdybų, kad jų arkliai yra nepirkti. Žemaitukai buvo vežami į parodas Sankt Peterburge, Paryžiuje, Varšuvoje ir kitur. Pokario Lietuvoje organizuojamose parodose ir aukcionuose buvo eksponuojami visų veislių žirgai, daugiausia Lietuvos sunkieji ir tik vienas kitas žemaitukas. Po dekokolektyvizacijos parodose eksponuojami tik dešimties veislių eržilai. „AgroBalt“ parodoje buvo eksponuojami ir žirgai. Pirmojoje parodoje pirmas gyvūnas – žirgas žemaitukas Agentas buvo apdovanotas aukso medaliu ir sukėlė didelę rengėjų ir lankytojų nuostabą. Beje, jo sūnus Kosmosas „AgroBalt 2007“ parodoje taip pat buvo apdovanotas aukso medaliu.

Reikia pripažinti, kad nuo 1945 m. iki dekokolektyvizacijos, parodos ir parodėlės suvaidino didžiulį vaidmenį gerinant arklių veisles, taip pat ir išsaugant žemaitukus. Kad įsivaizduotume parodų mastą, pateiksiu kelis pavyzdžius. 1949 m. organizuotos 36 parodos ir 22 parodėlės, kuriose buvo eksponuojama 3 313 suaugusių arklių ir 574 kumeliukai, o 1950–1959 m. – 3 011 arklių. Premijavimui skirta 201305 rublių. Nuo 1954 m. Lietuvos arkliai eksponuojami Liaudies ūkio pasiekimų parodoje Maskvoje, kur per 26 metus buvo eksponuoti 62 žirgai, iš kurių 5 tapo čempionais ir 5 buvo pripažinti rekordininkais. Parodos apdovanojimus gavo ir 9 ūkiai. Pokario laikotarpiu arklinių veislių propagavimas ir veislinis darbas klestėjo.

Atgavus Lietuvai nepriklausomybę ir įvykdžius dekokolektyvizaciją, reikėjo pertvarkyti ir arklinių veislių sistemą. Nors 1993 m. buvo įkurta

Lietuvos arklių augintojų asociacija LAAA, tačiau arklių veislininkystės ji tvarkyti negalėjo, nes neturėjo pripažinimo. Senoji sistema neveikė, o naujoji iki 2000 metų neturėjo juridinių galių. Kaip matome, beveik 10 metų arklių veislininkystėje niekas nesirūpino.

1997 m. buvo įkurta Žemaitukų arklių augintojų asociaciją (ŽAAA). Asociacijoms žemės ūkio ministerija suteikė teisę vesti arklių kilmės registrą, rengti ir leisti kilmės knygas, vykdyti kitas priemones, susijusias su arklių veislininkyste. Deja, įkurtos jau 9 asociacijos iki šio laiko nesijaučia arklių veislininkystės šeiminkėmis ir nepakankamai vykdo savo funkcijas. Neorganizuojamos arklių parodos pagal veisles, nepakankamas geriausių reproduktorių panaudojimas, nepakankamas darbingumo išryškimas ir eržilų bei kumelių kompleksinis įvertinimas.

Artimiausiu metu reikia vykdyti visų licenzijuotų žemaitukų veislės eržilų ir dalies kumelių darbingumo išryškimą ir gautus rezultatus tinkamai panaudoti veisiant. Tokiu būdu paaiškės tėvų ir jų palikuonių tinkamumas tolesniam veisimui. Žinosime eržilų ir kumelių įvertinimą pagal linijas ir šeimas, jų panaudojimo galimybes. Reikia išsaugoti linijų geriausias savybes, jas tinkamai panaudoti tobulinant žemaitukų veislę (neišleidžiant į linijas abejotino darbingumo, prasto eksterjero bei blogo charakterio žirgų).

Kadangi sparčiai didėja žemaitukų skaičius, manau, pribrendo laikas pataisyti žemaitukų vertinimo taisykles ir veisimą vykdyti dviem kryptim. Reikia labai griežtai saugoti senojo – atkurto žemaituko linijas ir genetinį potencialą. Lygiagrečiai leisti egzistuoti (kurti) grakštesniems, turintiems geras darbinės ir sportines savybes žemaitukams, taikant kryptingą atranką ir - labai saikingai – kraujo iliejimą bei turėti (kurti) konkurencingus ponių klasės sportiškesnius žemaitukus. Tai turi būti lėtas ir labai apgalvotas žemaitukų veisimas.

ŽEMAITUKŲ VERTINIMO SVARBA ŠIANDIENINĖJE SELEKCIJOJE

Siekiant gauti aukštos vertės veislinius žirgus reikia naudoti aukščiausios vertės reproduktorius. Tam, kad juos galima būtų tinkamai įvertinti, naudojamos įvairios vertinimo metodikos, pagal kurias yra nustatoma žirgų veislinė vertė, paskirtis ir kompleksinis įvertinimas.

Vienas iš svarbių žirgų vertinimo metodų yra eksterjero aprašymas, kuris leidžia atskirti dažnai nežymius atskirų kūno dalių teigiamus ir nepageidaujamus nukrypimus. Toksai eksterjero aprašymas selekcininkui leidžia teisingai įvertinti žirgo eksterjerą ir atrinkti tinkamus derinius. Išmatavus atskiras žirgo kūno dalis galima nustatyti žirgo stambumą, kūno sudėjimo tipą, harmoniškumą ir atskirų kūno dalių išsivystymą. Kūno matmenų fiksavimas ir analizė yra vienas iš būdų įvertinti žirgo eksterjerą.

Žemaitukai yra veisiami grynuoju veisimu. Žemaitukų žirgų veisimo tikslas – gauti universalų ponių klasės žirgą, tinkamą vaikų sportui ir šeimos ūkiui. Žemaitukų vertinimas ir atranka atliekama pagal vertinimo taisykles (patvirtintas 2002 m. VGVPT prie ŽŪM viršininko įsakymu Nr.8), kuriose yra aprašyti žemaitukų atrankos kriterijai ir jiems būdingos savybės (Žemaituko modelio aprašymas). Taisyklėse nustatyti labiausiai pageidaujami vidutiniai žemaitukų kūno matai: eržilų aukštis ties gogu 133-141 cm, krūtinės apimtis 169-178 cm, plaštakos apimtis 18-19 cm; kumelių aukštis ties gogu 131-139 cm, krūtinės apimtis 166-174 cm, plaštakos apimtis 17-18 cm. (Garbačiauskaitė V., 1998).

Vertinant arklio eksterjerą, žiūrima, kad jis būtų harmoningas, kad atskiros jo kūno dalys būtų proporcingai išsivysčiusios ir atitiktų arklio tipą bei jo stambumą. Tai geriausiai galime pastebėti, lygindami vienos kūno dalies matmenis su kitos kūno dalies matmenimis, t.y. išvedant indeksus. Pavyzdžiui formato indeksas parodo santykinį liemens išsivystymą, lyginant su arklio aukščiu. Iš kūno matmenų išvesti masyvumo, formato ir kaulingumo indeksai padeda išsiaiškinti atskirų kūno dalių išsivystymą. Taigi, turint tokią informaciją, kaip kūno matmenų duomenys, gana daug galima sužinoti apie žirgą ar įvertinti skirtingas veislines grupes. Todėl šie duomenys labai svarbūs įvertinant palikuonis ir vykdant kryptingą selekciją. Selekcijos procesui įvertinti reikia sukaupti kuo daugiau informacijos apie selekcionuojamus požymius. Tos pačios veislės žirgai gali būti veisiami

visiškai skirtingomis kryptimis, todėl gali skirtis ne tik darbingumo vertinimo balais, bet ir žirgų morfologija (Zechner P. et al, 2001).

Dabartinė žemaitukų eksterjero vertinimo sistema leidžia fiksuoti pagrindinius kūno matmenis, tokius kaip aukštis ties gogu, plaštakos apimtis ir krūtinės apimtis, bei juos įtraukti prie privalomų kaupti duomenų įrašant žirgą į kilmės knygą. Pildomoje lentelėje yra galimybė fiksuoti ydas ir kitokius eksterjero trūkumus, pildant kiekvieno žirgo eksterjero vertinimo korteles, atrenkant eržilus licencijavimui ir vertinant kumeles. Tinkamas Eksterjero aprašymas leidžia paruošti preliminarius porų parinkimus, nes tokiu atveju galima išvengti poravimo tokių žirgų, kurie turi tokį pat trūkumą. Dažniausiai kumelėms, kurios turi vienokią ar kitoki trūkumą, parenkami tokie reproduktoriai, kurie neturi tų trūkumų.

Veisimo tikslai turi teikti augintojams tikslią informaciją apie visas savybes, kurias galima pagerinti genetinės selekcijos būdu. Tikslų interpretavimas pagerėja, kai pateikiama daugiau informacijos apie sąlyginę atskirų savybių svarbą, pvz.: su varžybomis susijusios savybės gali būti patikslintos, paminint discipliną (šoklumas, ištvėrmė, hipoterapija ar kt.). Pasirodymų disciplinos nurodymas gana aktualus, nes maža genetinė koreliacija tarp atskirų disciplinų, pvz.: konkūrams ar ištvėrmei (Huizinga ir Van der Meij 1989; Ricard ir Chanu 2001), parodo, kad genetinis vienos savybės pagerinimas vargu ar paveiks kitas savybes tuo pačiu metu.

Su renginiais nesusijusios savybės, tokios kaip sveikata, reprodukcija, ilgaamžiškumas ir elgsena yra dažnai laikomos svarbiomis (Philipsson ir kiti, 1998), siekiant nustatyti ryšį tarp darbingumo įvertinimo ir veisimo tikslų. Tačiau šių savybių bandymai yra retai atliekami. Dauguma sveikatos testų yra brangūs, o rezultatai dažnai nežinomi net pačiam žirgo savininkui. Veislinių ar sportui naudojamų žirgų ilgaamžiškumo stebėjimai ne visada gali būti atliekami, nes tiek žirgų savininkai, tiek veterinarijos gydytojai sistemingai neregistruoja duomenų apie sveikatą ir kritimo priežastis.

SUDARYTOJAI

Jolanta Skurdauskienė,
Žemaičių dailės muziejaus direktoriaus pavaduotoja

Paulius Matusevičius,
LSMU Veterinarijos akademija

REDAKTORĖ
Vilma Mosteikienė